

УДК 327.7:341.123:342.515

Ірина Шульган

Національний університет «Львівська політехніка»,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
кандидат юридичних наук
iryna.i.shulhan@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9623-3495>

Олеся Іванова

Національний університет «Львівська політехніка»,
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
olesia.ivanova.mpvpr.2022@lpnu.ua

СЛІД РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ООН: ПРАВО «ВЕТО»

<http://doi.org/10.23939/law2023.40.425>

© Шульган І., Іванова О., 2023

У статті розглянуто деякі аспекти проблем реформування Організації Об'єднаних Націй, яка є найбільшою міжнародною організацією у світі, створеною після завершення Другої світової війни з метою підтримки миру, розвитку дружніх відносин та міжурядової співпраці держав-учасниць. Дослідження присвячене діяльності Ради Безпеки ООН, яка є одним із основних органів міжнародної організації, оскільки виконує основну функцію ООН – забезпечення міжнародної безпеки. Значущою особливістю цього органу є те, що він наділений правом приймати рішення, обов'язкові для усіх країн, що перебувають в членстві організації.

Підкреслено, що право «вето» постійних держав-учасниць має виступати стабілізатором, який забезпечує колегіальний характер діяльності та прийняття важливих рішень у сфері забезпечення міжнародної безпеки Радою Безпеки ООН.

Вказано, що наявність права «вето» у Раді Безпеки ООН передбачено для уникнення протидії інтересам країн-засновників організації, проте з огляду на глобальне розширення Організації Об'єднаних Націй у другій половині ХХ століття, видається очевидним, що таке право може перешкоджати звершенню справедливості та рівності держав-учасниць.

Акцентовано на недопустимості використовувати право «вето» не в інтересах збереження миру та безпеки, а виходячи з власних інтересів держав-учасниць.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй; Рада Безпеки ООН; право «вето», міжнародна безпека, зловживання правом «вето».

Постановка проблеми. Ми живемо в період активного розвитку інформаційних технологій, інтеграції політичного, економічного та культурного життя країн. Проте процеси світової глоба-

лізації вносять у життя не лише позитивні зміни, а подекуди й негативні. Протягом останнього часу, у зв'язку із неспровокованою збройною агресією російської федерації проти України, провідні держави світу оновлюють свої системи озброєння, збільшуючи видатки на виробництво та закупівлю новітніх зразків зброї. Своєю чергою, це створює загрозу збільшення частки застосування силових методів вирішення конфліктів, провокує боротьбу за розподіл сфер впливу.

У зв'язку із переліченими факторами, треба актуалізувати питання ефективності діяльності міжнародних безпекових організацій, що покликані забезпечувати та підтримувати систему колективної безпеки. Основна роль у цій сфері належить Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Вона є найбільшою міжнародною організацією у світі, що створена після Другої світової війни задля підтримки миру у світі.

На жаль, змушені констатувати, що ефективність заходів та порядок прийняття рішень ООН не відповідають сучасним викликам безпековій ситуації у світі. Особливо це стосується діяльності Ради Безпеки ООН, яка відповідно до Статуту організації має право ухвалювати рішення, обов'язкові до виконання всіма державами-учасницями [1].

Як слушно зазначає О. Шпакович, останнім часом легітимність рішень, що приймаються Радою Безпеки, ставиться під сумнів багатьма вченими через те, що це орган, в якому домінують п'ять держав-постійних учасників Радбезу. Сам факт існування права «вето», яким наділені лише постійні учасники Ради Безпеки, ставить у нерівне становище всіх інших учасників РБ. У зв'язку з цим цей орган перетворився на механізм лобювання власних політичних інтересів групи держав, а саме держав-постійних членів РБ [2, с. 41].

Отже, виникає негативний прецедент зловживання правом «вето» та можливістю блокування рішень ООН з боку держав-постійних учасників задля забезпечення власних інтересів всупереч інтересам забезпечення міжнародної безпеки та стабільності у світі.

Аналіз дослідження проблеми. Питання реформування Ради безпеки ООН, зокрема проблеми застосування права «вето» її постійними учасниками, останнім часом перебувають у центрі уваги багатьох науковців. Зазначену проблематику опрацьовували Д. Волович, Р. Губань, Л. Дорош, С. Охремчук, І. Судак, О. Тищенко, І. Хостюк, І. Черінько, О. Шпакович та ін.

Метою статті є висвітлення хиб застосування права вето» в Раді Безпеки ООН та вироблення пропозицій щодо його реформування.

Виклад основного матеріалу. ООН є найбільшою міжнародною організацією у світі, що створювалась після завершення Другої світової війни у прагненнях підтримки миру, розвитку дружніх відносин та міжурядової співпраці держав-учасниць. Країною-засновницею стала 51 держава, серед яких треба згадати Україну як повного законного правонаступника Української Радянської Соціалістичної Республіки. Сьогодні систему органів цієї міжнародної організації становлять: Генеральна Асамблея ООН, Секретаріат ООН, Міжнародний суд ООН, Економічна і Соціальна Рада ООН та Рада Безпеки ООН, склад та повноваження якої викликає чимало проблемних питань та потребує детальнішого розгляду.

Тож Рада Безпеки ООН є одним із основних органів міжнародної організації, оскільки покликана безпосередньо виконувати основну функцію ООН – забезпечення та підтримка всесвітнього миру шляхом:

- розслідування спорів та ситуацій, що можуть загрожувати головній меті ООН;
- визначення існування загрози миру, його порушення чи акту агресії та надання рекомендацій чи рішень щодо дій в конкретній ситуації для забезпечення миру;
- застосування примусових заходів до порушників миру та безпеки.

На відміну від Генеральної Асамблеї, Рада Безпеки ООН не провадить регулярних засідань. Засідання може бути скликане у будь-який час у терміновому порядку. Учасники Ради Безпеки по

черзі виконують обов'язки голови протягом місяця. Черга встановлюється за назвами країн в алфавітному порядку.

Серед проблем реформування ООН найскладнішим є питання про організаційну реформу Ради Безпеки – унікального інструменту із забезпечення міжнародної безпеки. Відповідно до ст.ст. 24–25 Статуту ООН, на неї покладена основна відповідальність за підтримку міжнародного миру і безпеки. Задля забезпечення цієї мети Радбез має право на впровадження санкцій і застосування сили.

Значущою особливістю Ради Безпеки є те, що вона, на відміну від інших органів ООН, наділена правом приймати рішення, що є обов'язковими для усіх країн, що перебувають в членстві організації.

Учасниками Ради Безпеки є п'ятнадцять держав-членів, п'ять серед яких – постійні. Відповідно до п. 1 ст. 23 Статуту ООН такими державами є Китайська Республіка, Франція, *Союз Радянських Соціалістичних Республік*, Об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки [1].

Треба зауважити, що статус постійного члена у Раді Безпеки становить чималу перевагу, оскільки передбачає за такою державою право накладення «вето» на розгляд будь-яких рішень (окрім процедурних), що хоч прямо і не передбачається Статутом, та впливає із його положень, а саме із п. 3 ст. 27, де зазначено, що рішення вважаються прийнятими за умови, що за них подано голоси всіх постійних членів Ради. Тобто накладення «вето» однією із постійних країн-учасниць позбавляє решту можливості виносити на розгляд питання, хоч і не забороняє їх обговорювати. Також Статутом забезпечується можливість постійного члена Ради Безпеки утриматись від голосування в разі недостатньої згоди із положеннями запропонованої резолюції й небажання застосувати «вето». Таким способом резолюція може бути прийнятою, у випадку, якщо рішення підтримають дев'ять членів Радбезу ООН.

В ідеалі право «вето» має бути певним стабілізатором, який забезпечує колегіальний характер діяльності Ради Безпеки. Однак, як показала практика, постійні члени РБ доволі часто використовують своє право «вето» не в інтересах збереження миру та безпеки, а виходячи з власних інтересів та інтересів держав-учасниць. Крім того, наявність права «вето» призводить до того, що деякі важливі питання навіть не виносяться на обговорення, оскільки наперед зрозуміло, що відповідна резолюція не буде прийнята.

Варто відзначити, що особливості використання цього виключного права постійними членами Ради безпеки істотно різняться. Кожна з п'яти країн свого часу передбачувало застосовувала його для захисту власних національних інтересів у всяких міжнародних кризах та суперечках. Для Франції, наприклад, принциповим було питання Коморських Островів, які хотіли отримати незалежність від метрополії. Для Великої Британії – її позиція у Суецькій кризі. США захищають Державу Ізраїль, єдину демократію на Близькому Сході, яка існує всупереч усім, м'яко кажучи, несприятливим обставинам.

Право «вето», на думку багатьох політичних діячів, науковців та самої ООН, враховуючи спробу організації скасувати його, стало фактичним дозволом постійного учасника зловживати та маніпулювати процесом прийняття рішень Радою Безпеки. Зокрема, Л. Дорош і С. Охремчук акцентують, що «саме право вето є основною перешкодою у виконанні Радою її основних функцій – збереження миру та безпеки, і вимагає першочергової уваги міжнародної спільноти» [3, с. 22]

Видається, що існують держави, які не розмежовують поняття захисту національних інтересів та замовчування масових вбивств та воєнних злочинів.

Найбільш яскравими прикладами зловживання правом «вето» за останні роки стала протидія російської федерації здійсненню міжнародного правосуддя. Москва блокує розслідування збитого її бойовиками пасажирського Боїнга МН17, розтрощеного російською ракетою БУК-М1 над Донецькою областю у 2014 році. росія блокує розслідування й інших воєнних злочинів, зокрема, хімічних атак сирійського диктатора Асада проти цивільного населення. рф відмовилася засуджувати першу з часів Другої світової анексію у Європі, бо сама ж її вчинила, окупувавши Крим [4].

До того ж, згідно із даними на офіційному веб-сайті ООН, за всі роки діяльності організації рф застосовувала право «вето» найчастіше, а саме 123 рази, водночас як інші постійні учасники – від 17 (Китай) до 82 (США) разів. За період збройної агресії проти України з 2014 року російська федерація застосовувала право «вето» 24 рази (Китай – 9, США – 3), блокуючи резолюції про підтримку міжнародного миру і безпеки, про засудження військового вторгнення на суверенну територію України, про ситуацію на Близькому Сході тощо. Франція і Велика Британія з 1989-го року не застосували цього права жодного разу [5].

Питання обмеження або скасування права «вето» є лише складовою частиною організаційної реформи Ради Безпеки ООН. Так, І. Чернінко стверджує, що проблематика реформування Ради Безпеки ООН лежить у трьох головних площинах – розширення кількісного складу Радбезу ООН, функціональна компетенція цього органу та статус членів цієї структури [6, с. 138].

Ще однією проблемою постає факт засновництва ООН, передбачений Статутом, зокрема Союзом Радянських Соціалістичних Республік, та аж ніяк не російською федерацією. Тож виникає питання: чи законна *взагалі* участь Росії як повного правонаступника СРСР в ООН та, тим паче, у лавах постійних членів Ради Безпеки ООН, враховуючи те, що таким правонаступником себе проголосила сама росія?

З цього приводу влучно висловився представник України в Раді Безпеки ООН Сергій Кислиця під час виступу в органі 30 вересня 2022 року після блокування напередодні росією резолюції щодо незаконних референдумів в українських областях та їх приєднання до рф, зазначивши, що процес «правонаступництва» насправді полягав у заміні табличок із назвами «СРСР» та «російська федерація»: не було ні голосування, ні рішення Генеральної Асамблеї чи Ради Безпеки. З огляду на це можна зробити висновок, що поява такої держави як російська федерація серед постійних членів Ради Безпеки ООН не підкріплюється жодними документами, тобто є незаконною, ба більше – проігнорованою керівництвом та учасниками організації [7].

Але в цьому контексті, як слушно зазначає М. Фахурдінова, виникає наступний виклик – росія перебуває у складі Ради Безпеки ООН, проголосивши себе правонаступником СРСР, вже 30 років, за цей час «голосувала за сотні, а то й тисячі резолюцій. Якщо буде визнано, що росія була в Радбезі ООН незаконно, що робити з усіма цими документами? Вважати їх недійсними чи залишити все як є?» [8].

Звичайно, за станом на сьогодні, зважаючи на повномасштабне російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, чимало світових лідерів та діячів порушують ці питання на обговорення, вважаючи, що країна-агресор ніяк не може бути причетна до прийняття доленосних рішень на міжнародній арені. Проте наразі, внаслідок насамперед побоювань світу відповіді Росії на такі категоричні заходи, а також бюрократії, обговорення та процеси відбуваються занадто довго, ніж бажано та доцільно.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що наявність права «вето» у Раді Безпеки ООН передбачалася заради уникнення протидії інтересам членів-засновників організації, проте з огляду на глобальне розширення Організації Об'єднаних націй у другій половині ХХ століття та участь у ній практично усіх загальноновизнаних держав, видається очевидним, що таке право може перешкоджати звершенню справедливості та рівності держав-учасниць.

Рада Безпеки ООН піддається критиці з багатьох причин, серед яких основними є нездатність швидко приймати рішення в гострих ситуаціях щодо міжнародної безпеки, застосувати увесь арсенал засобів та методів впливу. Найбільш дискусійним є питання статусу права «вето», щодо якого висловлюються найбільш суперечливі думки: від необхідності його поширення на усіх нових постійних учасників до його повного скасування, а також можливості зберігати status quo.

На превеликий жаль, навіть такі організації-гіганти як Організація Об'єднаних Націй подекуди не в стані забезпечити такі первинні потреби людства, як мир та безпека, доки існуватиме певна прерогатива одних держав над іншими, а саме право «вето», та поки продовжуватиметься, в певному сенсі, ігнорування самоправства на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статут Організації Об'єднаних Націй (26 червня 1945 р.). URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення 07.09.2023).
2. Шпакович О. М. (2011). Реформування та зміна повноважень основних органів ООН: пошук та розробка нових альтернативних проєктів. Проблеми реформування Ради Безпеки ООН. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: Збірник наукових праць. Випуск 96. Частина I (у двох частинах). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2011. 178 с.
3. Дорош Л., Охремчук С. (2015). РБ ООН у сучасних умовах: до проблеми пошуку варіантів реформування. *Humanitarian vision*. 2015. Т. 1. № 2. С. 19–26.
4. Небезпечна «ветократія» в ООН. *Українформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2642837-veto-na-zdorovij-gluzd-abo-nebezpecna-vetokratia-v-oon.html> (дата звернення 07.09.2023)
5. Статистика застосування права «вето» у РБ ООН. URL: <https://research.un.org/en/docs/sc/quick/veto> (дата звернення 07.09.2023).
6. Черинько І. П. (2011). Проблеми реформування Ради Безпеки ООН. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: Збірник наукових праць. Випуск 96. Частина I (у двох частинах). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2011. 178 с.
7. Виступ Представника України в Раді Безпеки ООН Сергія Кислиці від 30.09.2022. URL: <https://susplne.media/287413-rakova-puhlina-oon-kislica-zaklikav-vidaliti-rosiu-z-radbezu/> (дата звернення 07.09.2023).
8. Фахурдінова М. (2022). Чи можна забрати в росії право вето в Радбезі ООН? URL: <https://rpr.org.ua/news/chy-mozhna-zabraty-v-rosii-pravo-veto-v-radbezi-oon/> (дата звернення 07.09.2023).

REFERENCES

1. *Statut Organizatsii Obyednanykh Natsiy* (1945, June 26) [Charter of the United Nations]. Retrieved from: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (Accessed 07.09.2023). [In Ukrainian].
2. Shpakovych O. M. (2011). *Reformuvannia ta zmina povnovazhen' osnovnykh organiv OON: poshuk ta rozrobka novykh al'ternatyvnykh proektiv* [Reforming and changing the powers of the main UN bodies: search and development of new alternative projects]. *Aktual'ni problem mizynarodnykh vidnosyn : zbirnyk prats'*. Vol. 96. Part 1. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. Institute of International Relations. 178 p. [In Ukrainian].
3. Dorosh L., Okhremchuk S. (2015). *RB OON u suchasnykh umovah: do problemy poshuku variantiv* [United Nations Security Council under modern conditions : on the problem of reform options search]. *Humanitarian vision*. Vol. 1. No. 2. P. 19–26. [In Ukrainian].
4. *Nebezpechna «vektokratia» v OON* [Dangerous «vetocracy» in the UN]. *Українформ*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2642837-veto-na-zdorovij-gluzd-abo-nebezpecna-vetokratia-v-oon.html> (Accessed 07.09.2023). [In Ukrainian].
5. *Statystyka zastosuvannia prava «veto» u RB OON* [Security Council Veto List in the UN Security Council]. Retrieved from: <https://research.un.org/en/docs/sc/quick/veto> (Accessed 07.09.2023). [In English].
6. Cherin'ko I. P. (2011). *Problemy reformuvannia Rady Bezpeky OON*. [Problems of reforming the UN Security Council]. *Aktual'ni problem mizynarodnykh vidnosyn: zbirnyk prats'*. Vol. 96. Part 1. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. Institute of International Relations. 178 p. [In Ukrainian].
7. *Vystup predstavnyka Ukrainy v Radi Bezpeky OON Serhii Kyslytsi vid 30.09.2022 r.* [Speech of the Representative of Ukraine in the UN Security Council, Serhii Kyslytsya, dated September 30, 2022] Retrieved from: <https://susplne.media/287413-rakova-puhlina-oon-kislica-zaklikav-vidaliti-rosiu-z-radbezu/> (Accessed 07.09.2023). [In Ukrainian].
8. Fakhurdinova M. (2022). *Chy mozhna zabraty v rosii parvo veto v Radbezi OON?* [Is it possible to take away the right of veto in the UN Security Council from Russia?] Retrieved from: <https://rpr.org.ua/news/chy-mozhna-zabraty-v-rosii-pravo-veto-v-radbezi-oon/> (Accessed 07.09.2023). [In Ukrainian].

Дата надходження: 15.09.2023 р.

Iryna Shulhan

Lviv Polytechnic National University,
Associate Professor of the Department of
Administrative and Information Law
of Educational and Scientific Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
PhD.

iryna.i.shulhan@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9623-3495>

Olesia Ivanova

Lviv Polytechnic National University,
student of Educational and Scientific Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
olesia.ivanova.mpvpr.2022@lpnu.ua

**THE RUSSIAN FEDERATION'S FOOTPRINT IN THE UNITED NATIONS:
THE RIGHT OF «VETO»**

The article examines some aspects of the problems of reforming the United Nations, which is the largest international organization in the world, established after the end of World War II to maintain peace, develop friendly relations and intergovernmental cooperation among member states. The study focuses on the activities of the UN Security Council, which is one of the key organs of the international organization, as it performs the main function of the UN – ensuring international security. A significant feature of this body is that it is empowered to make decisions which are binding on all countries that are members of the organization.

It is emphasized that the veto right of permanent member states should act as a stabilizer ensuring the collegial nature of the UN Security Council's activities and adoption of important decisions in the field of international security.

It is pointed out that the veto power in the UN Security Council is provided for to avoid counteracting the interests of the founding members of the Organization, but given the global expansion of the United Nations in the second half of the twentieth century, it seems obvious that such a right may impede the achievement of justice and equality of member States.

The attention is focused on the inadmissibility of using the veto power not in the interests of maintaining peace and security, but on the basis of the member states' own interests.

Keywords: United Nations; UN Security Council; veto power, international security; abuse of the veto power.